

Kommunikation i svenska städer under tidigmodern tid

– en introduktion till temanumret

Detta nummer av *Historisk Tidskrift för Finland* är ägnat åt kommunikation i tidigmoderna svenska städer och leder sitt ursprung till en kurs som arrangerades vid institutionen för Finlands historia vid Åbo universitet våren 2015. Vi, redaktörerna, undervisade om Åbos historia under förmodern tid, och under kursen diskuterades bland annat vilka olika medel för kommunikation som genom tiderna bundit människor samman. Människor har alltid kommunicerat med varandra på ett eller annat sätt och städer har alltid varit platser där nyheter och idéer cirkulerat.¹

Historiker har redan studerat mänsklig informationsförmedling ur en mängd olika perspektiv. Det har till exempel skrivits om informationssamhällets och tidningspressens utveckling samt om spridning av nyheter, skvaller och rykten. Historiker har också forskat om olika informationsmedel, och inom forskningen om förmodern tid har man särskilt intresserat sig för brev.² *Historisk Tidskrift för Finland* publicerade redan 2003 temanumret *Kunskapens vägar*, där man undersökte olika vägar och kanaler för informations-spridning på 1700-talet. Uppsatserna i temanumret lyfte till exempel fram skvallrets och brevväxlingens betydelse för informations-spridningen såväl i Sverige som ute i

-
1. Se till exempel Donatella Calabi & Stephen Turk Christensen (eds), *Cultural Exchange in Early Modern Europe. Volume II. Cities and Cultural Exchange in Europe 1400–1700* (Cambridge 2007).
 2. Se till exempel James Gleick, *The Information. A History, a Theory, a Flood* (London 2011); Marshall T. Poe, *A History of Communications. Media and Society from the Evolution of Speech to the Internet* (Cambridge 2011); Maarit Leskelä-Kärki, Anu Lahtinen & Kirsi Vainio-Korhonen (toim.), *Kirjeet ja historiantutkimus*, Historiallinen Arkisto 134 (Helsinki 2011); Simon F. Davies & Puck Fletcher (eds), *News in Early Modern Europe: Currents and Connections* (Leiden 2014).

Europa. Det här temanumret granskar kommunikationen i stadsrummet från 1600-talet fram till början av 1800-talet. I uppsatserna studeras kommunikation mellan enskilda individer, men även mellan olika instanser och som ett medel för diplomatin.

De fyra tematiska uppsatserna fokuserar på två centrala svenska städer, Stockholm och Åbo. Dessa två städer var centrum för administrationen samt för den internationella handeln. Åbo var en universitetsstad där även domkapitlet hade sitt säte. Både i Åbo och i Stockholm fanns dessutom hovrätter. Sålunda är Åbo och Stockholm idealiska städer för att undersöka olika aspekter av kommunikation i urbana miljöer; där var kommunikationen mångsidig och flerskiktad som en följd av att den skedde mellan olika individer, sociala grupper och officiella instanser.

Temanumret inleds med Mari Välimäkis uppsats, där hon granskar rättslig kommunikation mellan Kungliga Akademin och olika juridiska instanser i Åbo i slutet av 1600-talet. Välimäki lyfter fram att konsistoriets val av kommunikationsmedel berodde på hur brådskande ärendet var men även på vem mottagaren var. Kommunikationen mellan det akademiska konsistoriet och domkapitlet var mer informell än mellan konsistoriet och stadens domstolar respektive hovrätten.

I den andra uppsatsen analyserar Panu Savolainen ljudlandskapets betydelse för den offentliga maktens informationsförmedling och stads-samhällets interna informationsförmedling i 1700-talets Åbo. I sin uppsats undersöker Savolainen hur man kan studera ett fenomen som nästan omedelbart försvinner, såsom ljud, men som ändå har lämnat spår i olika historiska källor. På 1700-talet var det urbana ljudlandskapet en offentlig informationsförmedlingskanal och stadsborna borde följaktligen undvika allt onödigt buller. Under nya tiden minskade ljudets betydelse för den offentliga informationsförmedlingen då ny teknologi vann terräng inom informationsutbytet.

Sophie Holm granskar i sin uppsats diplomati och ryktesspridning i Stockholm under 1746–1747 års riksdag. Holm granskar å ena sidan hur sändebud fångade upp rykten och å andra sidan hur de bemötte oönskade rykten. Holm framför att sändebuden hade olika strategier för att hantera rykten om landet som de representerade i Stockholm. Men alla sändebud tillmätte rykten stor betydelse, de var väl medvetna om ryktesspridningens samhälleliga och politiska effekter. Holm lyfter fram att sändebud var en del av den tidigmoderna statsapparatur

som övervakade och även i viss mån försökte styra rykten bland samhällets olika skikt.

I temanumrets fjärde uppsats analyserar Topi Artukka olika knutpunkter i informationsförmedlingen i 1800-talets Åbo. Artukka granskar societetens olika inofficiella kanaler eller arenor för informationsförmedling. Sådana kanaler och arenor var bron i Åbo och en boklåda som låg i anslutning till denna bro, herrklubben som samlades på Åbo Societetshus samt societetsmedlemmarnas hem. Artukka lyfter fram att alla dessa tre arenor hade stor betydelse för informationsutbytet. Samtidigt fyllde de olika funktioner och tillfredsställde olika kunskapsintressen hos stadsborna.

Det här temanumret innehåller också en recension av Riitta Laitinens bok *Order, Materiality and Urban Space in the Early Modern Kingdom of Sweden* (Amsterdam University Press 2017). Riitta var en begåvad kulturhistoriker som i sina sista texter fokuserade på Åbos tidigmoderna historia. Hon var också en nära kollega till flera av temanumrets författare. Riitta avled julen 2018 till följd av en svår sjukdom. Det här numret tillägnas minnet av Riitta.

Maria Kallio & Mari Välimäki